

مقدمه مؤلف

در قرن ۱۹ میلادی و پس از انقلاب صنعتی، برای توسعه و پیشرفت به سوخت بیشتری نیاز بود. در سال ۱۸۵۹ میلادی شرکتی در پنسیلوانا واقع در ایالت متحده آمریکا تصمیم گرفت که برای یافتن نفت و درست کردن یک چاه، زمین را حفاری کند. مشکلات زیادی وجود داشت ولی سرانجام در بیست و هفتم ماه اگوست سال ۱۸۵۹ میلادی مته حفاری آنها از میان سنگ‌ها گذشت و به یک مخزن عظیم نفت رسید.

از آن روز تا امروزه بسیاری از ایشیا و لوازمی که در اطراف ما وجود دارند و حتی برخی از لوازم ضروری زندگی، از طلای سیاه یا نفت خام ساخته شده‌اند. اگر نفت نبود بخش بزرگی از زندگی امروزی ما متوقف می‌شد. نفت مشتمل بر نفت خام، گاز طبیعی و میعانات گازی، کالای خاص و استراتژیکی است که نمی‌توان آنها را در ردیف سایر کالاها قرارداد. نفت برای کلیه کشورهای اعم از تولید کننده و یا مصرف کننده اهمیت بسیار زیادی دارد. کشورهای تولید کننده به نحو فزاینده‌ای به تولید نفت و درآمدهای حاصل از آن وابسته‌اند و از آن طرف تمدن و شکوفایی اقتصادی کشورهای صنعتی و مصرف کننده نیز به تأمین انرژی متکی می‌باشد.

مسائل مرتبط با نفت از جهت اکتشاف و تولید، سرمایه‌گذاری، انتقال فناوری، حمل و نقل، تجارت، مصرف و تبعات زیست محیطی و امثالهم تنها جنبه داخلی ندارند بلکه اکثر مسائل و روابط مرتبط با نفت دارای تبعات بین‌المللی و فرامرزی می‌باشد که برخورد با آن مسائل و تنظیم روابط مربوط مستلزم آگاهی از دانش حقوق نفت است. همچنین با توجه به نیاز روزافزون صنایع به نفت، اهمیت قراردادهای نفتی بیش از پیش احساس می‌شود. لذا آثار قراردادهای نفتی نقش تعیین کننده‌ای در حیات اقتصادی کشورهای نفت خیز مخصوص جمهوری اسلامی ایران دارد. توجه به قراردادهای نفتی از آن جهت مشعر بر اهمیت است که با شناخت قواعد حقوقی حاکم بر قراردادها، می‌توان به یک قرارداد خوب و مطلوب رسید. انعقاد قراردادهای نفتی امری کاملاً تخصصی و فنی می‌باشد و در حقوق تجارت بین‌الملل این نوع قراردادها نقش مهمی را ایفا می‌کنند.

در این کتاب سعی شده است با مروری بر تاریخچه قراردادهای نفتی از آغاز تاکنون، در فصل اول به بررسی اصول و قواعد حقوقی حاکم بر قراردادهای نفتی ایران بپردازد. نویسنده کتاب در فصل دوم ضمن بررسی ماهیت انواع قراردادهای نفتی در ایران، به

تحلیل نقاط قوت و ضعف آنها پرداخته و در این دو فصل در پی پاسخ به این سوالات است؛ آیا قراردادهای نفتی ایران از آغاز تا اکنون دارای یک چهارچوب واحد بوده‌اند؟ آیا قراردادهای نفتی باید دارای یک چهارچوب واحد باشند؟ و نهایتاً، چه نوع قراردادی می‌تواند تضمین‌کننده منافع و مصالح ملی کشور باشند؟

در فصل سوم با مروری بر اختلافات حقوقی مربوط به صنعت نفت، به بررسی روش‌های حل و فصل اختلافات نفتی و بخصوص نهاد داوری پرداخته شده است. در فصل آخر ابعاد تحریم‌های اقتصادی، تحریم‌های ایالات متحده و شورای امنیت پیرامون صنعت نفت جمهوری اسلامی ایران مورد کنکاش قرار گرفته است. در این کتاب سعی شد که مسایل مربوط به قراردادهای نفتی ایران به نثری روان و در عین حال مستحکم در اختیار خوانندگان قرار بگیرد و مطالب آن می‌تواند برای حقوقدانان و محققین این رشته مفید فایده باشد.

إن شاء الله

فهرست مطالب

فصل اول: اصول حقوقی حاکم بر قراردادهای نفتی ایران	۱۷
اصول حقوقی حاکم بر قراردادهای نفتی ایران	۱۷
گفتار اول - ارتباط حقوق نفت و حقوق قراردادها	۱۸
گفتار دوم - منابع حقوقی حاکم بر قراردادهای نفتی جمهوری اسلامی ایران	۱۸
گفتار سوم- اصول حقوقی حاکم بر قراردادهای بین‌المللی نفتی	۲۳
بند الف- حاکمیت دولت میزبان بر منابع طبیعی و گسترش آن	۲۴
بند ب- ارتباط اصل حاکمیت بر منابع طبیعی و شرط ثبات در قراردادهای نفتی	۲۴
بند ج- رابطه اصل حاکمیت بر منابع طبیعی و معاهدات سرمایه‌گذاری	۲۴
گفتار چهارم - مالکیت منابع نفتی در ایران	۲۵
گفتار پنجم- شرایط کلی و قانونی قراردادهای نفتی	۲۶
بند الف- اصل آزادی قراردادی	۲۷
بند ب- اصل حسن نیت	۲۹
بند ج- اصل اعتماد و محرمانه بودن اطلاعات	۲۹
بند هـ - اصل نسبیّت قراردادی	۳۰
بند ی- اصل لزوم قراردادی	۳۱
ماهیت و انواع قراردادهای نفتی در ایران	۳۳
گفتار اول - ماهیت قراردادهای نفتی	۳۴
بند اول - عوامل موثر در انتخاب نوع قراردادنفتی	۳۴
بند دوم - تحلیلی از انگیزه‌های طرفین در انعقاد انواع قراردادهای نفتی	۳۵
گفتار دوم - انواع قراردادهای نفتی در ایران	۳۶
مبحث اول - قراردادهای امتیازی	۳۷
گفتار سوم - سابقه‌ی قراردادهای امتیازی در تاریخ حقوق نفت ایران	۴۱

- ۱- امتیاز رویتر ۱۲۵۱ شمسی ۴۱
- ۲- امتیاز هوتز ۱۲۶۲ شمسی ۴۳
- ۳- امتیاز خوشناریا ۱۲۷۴ شمسی ۴۴
- ۴- امتیاز داریسی ۱۲۸۰ شمسی ۴۴
- ۵- امتیاز سینکلر ۱۳۰۳ شمسی ۴۶
- ۶- امتیاز سمنان کویرخوریان ۱۳۰۴ شمسی ۴۷
- ۷- امتیاز متمم داریسی ۱۳۱۲ شمسی ۴۸
- ۸- امتیاز امیرانین ۱۳۱۵ شمسی ۵۰
- ۹- امتیاز قوام - ساد چیکف ۱۳۲۵ شمسی ۵۱
- ۱۰- امتیاز معاهده گس - گلشائیان ۱۳۲۸ ۵۲
- ۱۱- امتیاز کنسرسیوم ۱۳۳۳ شمسی ۵۳
- ۱۲- قرارداد سن موریتس ۱۳۵۲ شمسی ۵۵
- مبحث دوم - سیستم‌های قراردادی ۵۸
- بند ب - عناصر تشکیل دهنده موافقت نامه‌های مشارکت در تولید ۵۹
- بند ج - ساختار کلی قراردادهای مشارکت در تولید ۶۱
- ۱- ویژگی‌های عمده‌ی قراردادهای مشارکت در تولید ۶۲
- ۲- عناصر اصلی قراردادهای مشارکت در تولید ۶۳
- ۳- نقاط ضعف و قوت قراردادهای مشارکت در تولید ۶۴
- گفتار چهارم - سابقه‌ی تاریخی قراردادهای مشارکت در تولید در حقوق نفت ایران ۶۵
- ۱- قرارداد ایران و آجیب مینرایا ۱۳۳۶ شمسی ۶۵
- ۲- قرارداد ایران و پان امریکن ۱۳۳۷ شمسی ۶۶
- ۳- قرارداد شرکت نفت ایران - کانادا ۱۳۳۷ شمسی ۶۷
- ۴- قراردادهای شش گانه ۱۳۴۴ شمسی (دومیکو، ایروپکو، ایمینوکو، لایکو، ال.پی.سی، پگوپکو) ۶۸
- دوپکو ۶۹
- قرارداد ایروپکو ۶۹
- قرارداد ایمینوکو ۷۰
- قرارداد لایکو ۷۰
- قرارداد پگوپکو ۷۰

- قرارداد اف. پی. سی ۷۰
- ۵- قراردادهای سه گانه (اینپکو، هوپکو و بوشکو) ۱۳۵۰ شمسی ۷۱
- ۶- قرارداد شرکت نفت ایران- نیپون ۱۳۵۰ شمسی ۷۱
- بند د- قراردادهای مشارکت در سود ۷۱
- بند ه- قراردادهای مشارکت در سرمایه‌گذاری ۷۲
- بند ی- ویژگی‌های قراردادهای مشارکت در سرمایه‌گذاری ۷۳
- گفتار پنجم - قرارداد خرید خدمت ۷۴
- سابقه تاریخی قراردادهای خرید خدمت در حقوق نفت ایران ۷۴
- ۱- قرارداد اراپ (ایران و فرانسه) ۱۳۴۵ شمسی ۷۴
- ۲- قرارداد ایران و شرکت اروپایی ۱۳۴۷ شمسی ۷۵
- ۳- قرارداد ایران کانتینتال ۱۳۴۸ شمسی ۷۵
- ۱- قراردادهای خرید خدمات ریسک‌پذیر ۷۵
- اصول کلی قراردادهای خدماتی ۷۷
- قراردادهای خرید خدمت ساده ۷۷
- قراردادهای بیع متقابل ۷۸
- بند الف - ویژگی‌های قراردادهای بیع متقابل ۸۴
- بند ب - نقاط قوت و ضعف قراردادهای بیع متقابل ۸۵
- گفتار ششم - قراردادهای E.P.C ۸۷
- بند الف - ویژگی‌های اجرایی قراردادها به روش E.P.C ۸۸
- بند ب - مزایای اجرای قراردادها به روش E.P.C ۸۹
- بند ج - معایب اجرای قراردادها به روش E.P.C ۸۹
- بند ه - انگیزه هدایت بازار کار به سمت قراردادهای E.P.C ۹۰
- گفتار هفتم - وجوه مشترک قراردادهای نفتی ۹۰
- گفتار هشتم - مقایسه‌ی ساختار انواع قراردادهای رایج در صنعت نفت ۹۲
- الف- مقایسه انواع قرارداد از حیث ساختار مالکیت ۹۲
- ب- مقایسه‌ی انواع قرارداد از حیث ساختار مدیریت و عملیات ۹۲
- ج- مقایسه‌ی انواع قرارداد از حیث ساختار انتقال تکنولوژی ۹۲
- د- مقایسه‌ی انواع قرارداد از حیث ساختار تسهیم منافع ۹۳

- گفتار نهم - مفهوم شرط ثبات در قراردادهای نفتی ۹۳
- بند الف - اقسام شرط ثبات در قراردادهای نفتی ۹۴
- بند ب- مفهوم شرط کالو در قراردادهای نفتی ۹۴
- گفتار دهم - قوانین و مقررات داخلی حاکم بر قراردادهای نفتی جمهوری اسلامی ایران ۹۵
- بند الف - مقررات بین‌المللی حاکم بر قراردادهای نفتی ۹۹
- ۱- منشور سازمان ملل متحد ۹۹
- ۲- قطعنامه‌های مجمع عمومی سازمان ملل متحد ۱۰۰
- ۳- کنوانسیون‌های بین‌المللی ۱۰۰
- ۴- حقوق دریاها ۱۰۰
- بند ب - علت تعدد نظام حقوقی قراردادهای نفتی ۱۰۱
- بند ج - فسخ قراردادهای نفتی ۱۰۵
- ۱- فورس ماژور در قراردادهای نفتی ۱۰۶
- ۲- مصادیق فورس ماژور یا قوه قهریه ۱۰۶
- گفتار دهم - جایگاه قراردادهای بین‌المللی نفت و گاز در حقوق بین‌الملل ۱۰۷
- بند الف - میدین مشترک ایران و همسایگان از منظر حقوق بین‌الملل ۱۰۹
- بند ب - اشکال توسعه مشترک ۱۱۲
- بند ج - اعمال اصل همکاری و بررسی میزان برداشت ۱۱۳
- بند د- مفهوم همکاری و منع اقدامات یک جانبه در بهره‌برداری ۱۱۵
- بند هـ - نظام و حقوق مربوط به استخراج و بهره‌برداری ۱۱۶
- بند ی - مبنا و منشا اختلاف مخازن مشترک ۱۱۹
- گفتار دوازدهم - رابطه ایران با دولت‌های جنوبی خلیج فارس ۱۲۳
- بند الف - لزوم شفاف سازی در صنعت نفت ۱۲۷
- بند ب - اصل لزوم جلب سرمایه‌گذاری خارجی در صنعت نفت ۱۲۹
- بند ج - قراردادهای جدید توسعه و بهره‌برداری نفتی ۱۳۰
- حل و فصل اختلافات نفتی ۱۳۷**
- گفتار اول - روش‌های حل و فصل اختلافات نفتی ۱۳۸
- الف- ترتیبات قراردادی ۱۳۸
- ب- روش‌های جایگزین - مراجعه به شخص ثالث برای حل اختلافات ۱۴۰

- ج- روش حل و فصل اختلافات ۱۴۱
- الف - دادرسی ۱۴۱
- ب- داوری ۱۴۳
- گفتار دوم - دلایل برتری داوری بر دادرسی ۱۴۳
- بند الف - داوری در قانون اساسی ۱۴۵
- بند ب - داوری در دعاوی نفتی ایران و آمریکا ۱۴۶
- گفتار سوم - زمینه‌های بروز دعاوی نفتی ۱۴۹
- گفتار چهارم - رویه دیوان داوری ایران - آمریکا در دعاوی نفتی ۱۵۴
- ۱- رای صادره در قضیه سدکو ۱۵۴
- ۲- قضیه کنسرسیوم و قضیه آموکو ۱۵۷
- ۱-۲ رای صادره در قضیه کنسرسیوم (۱۹۸۶) ۱۵۸
- ۲-۲ ضابطه غرامت در قضیه کنسرسیوم ۱۶۲
- ۲-۳ رای صادره در قضیه آموکو (۱۹۸۶) ۱۶۴
- الف- تفکیک سلب مالکیت به نحو مشروع و غیرمشروع ۱۶۵
- ب- ضابطه غرامت در قضیه آموکو ۱۶۷
- تحریم‌های اقتصادی ۱۷۳**
- گفتار اول - تاریخچه تحریم‌های آمریکا علیه ایران ۱۷۴
- گفتار دوم - قطعنامه‌های شورای امنیت ۱۷۶
- بند الف - ابعاد نظری تحریم ۱۸۰
- بند ب - انواع تحریم‌ها ۱۸۱
- بند ج - ابعاد حقوقی تحریم ۱۸۲
- بند د- هزینه‌های تحریم و مکانیزم اثر بخش تحریم ۱۸۳
- گفتار سوم - تحریم‌های نفتی ۱۸۶
- گفتار چهارم - تحریم توسط شورای امنیت سازمان ملل متحد ۱۸۷
- گفتار پنجم - تحریم اقتصادی یک‌جانبه ایالات متحده آمریکا علیه ایران از منظر حقوق بین‌الملل ۱۸۸
- بند الف - دلایل موافقین و مخالفین مشروعیت تحریم اقتصادی یک‌جانبه ۱۸۹
- استدلالات موافقین تحریم اقتصادی یک‌جانبه آمریکا علیه ایران ۱۸۹

۱. اصل بر حاکمیت کشورهاست ۱۸۹
۲. تحریم به عنوان عملی متقابل ۱۹۰
۳. فرا سرزمینی بودن یک قانون به طور بالقوه اشکالی ندارد ۱۹۱
۴. تحریم آمریکا شرط ضمن عقد است ۱۹۱
۵. تحریم آمریکا خلاف تعهدات عام الشمول آمریکا نیست ۱۹۲
۷. اصل آزادی تجارت اصل کلی حقوقی بین‌المللی نیست ۱۹۳
- استدلالات مخالفین تحریم اقتصادی یکجانبه آمریکا علیه ایران ۱۹۴
۱. تعارض تحریم و اصل عدم مداخله ۱۹۴
۲. تنافی تحریم و آزادی تجارت ۱۹۵
۳. مبانی تحریم با تعهدات بین‌المللی ۱۹۶
- بند ب - تحریم و حقوق بشر ۱۹۸
- ۱- حق فعالیت اقتصادی ۱۹۸
- ۲- حق بر توسعه ۱۹۸
- ۳- حق تعیین سرنوشت ۱۹۹
- ۴- اصل مسئولیت فردی در مجازات ۱۹۹
- فهرست منابع** ۲۰۱
- کتاب‌ها ۲۰۱
- مجموعه قوانین و آیین نامه‌ها ۲۰۵
- مقالات و مجلات ۲۰۶